Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MELCHIOR WATHELET IŠVADA,
pateikta 2018 m. rugpjūčio 7 d.[1]

**Byla C-310/18 PPU**

**Spetsializirana prokuratura**
**prieš**
**Emil Milev**

(*Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas, Bulgarija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra – Direktyva (ES) 2016/343 – 3, 4 ir 10 straipsniai – Nekaltumo prezumpcija – Vieši pareiškimai dėl kaltės – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 6, 47 ir 48 straipsniai – Teisė į laisvę – Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą – Nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą – Suėmimo teisėtumo kontrolės procesas“

## I. Įžanga

1. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą – jį 2018 m. gegužės 11 d. Teisingumo Teismo kanceliarijai pateikė *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas, Bulgarija) – yra susijęs su 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo[2] 3 straipsnio, 4 straipsnio 1 dalies ir 10 straipsnio, taip pat Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 ir 48 straipsnių išaiškinimu.

2. Šis prašymas pateiktas nagrinėjant Emil Milev, kaltinamo ginkluotu parduotuvės plėšimu, skundą dėl jam skirtos kardomosios priemonės (suėmimo) panaikinimo.

1 Originalo kalba: prancūzų

2 OL L 65, 2016, p. 1.

## II. Teisinis pagrindas

### *A. Tarptautinė teisė*

#### *1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija*

3. 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 5 straipsnyje „Teisė į laisvę ir saugumą“ nustatyta:

„1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais, ir įstatymo nustatyta tvarka:

<…>

c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą[,] ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleisti padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;

<…>

3. Kiekvienas sulaikytasis ar kalinamasis pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.

4. Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar suėmus, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl sulaikymo ar suėmimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.

<…>“

4. EŽTK 6 straipsnyje „Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą“ nustatyta:

„1. Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. <…>

2. Kiekvienas nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.

<…>“

### *B. Sąjungos teisė*

#### *1. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo*

5. SESV 82 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Europos Parlamentas ir [Europos Sąjungos] Taryba, priimdami direktyvas pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali nustatyti tokias minimalias taisykles, kokių reikia nuosprendžių ir teismo sprendimų tarpusavio pripažinimui bei policijos ir teisminiam bendradarbiavimui tarpvalstybinio pobūdžio baudžiamosiose bylose palengvinti. Šiose minimaliose taisyklėse atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių teisines tradicijas ir sistemas.

Jos yra susijusios su:

<…>

b) asmenų teisėmis baudžiamajame procese;

<…>“

#### *2. Chartija*

6. Pagal Chartijos 6 straipsnį „kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą“.

7. Chartijos 47 straipsnyje „Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“ nustatyta:

„Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytomis sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.

<…>“

8. Chartijos 48 straipsnis „Nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą“ suformuluotas taip:

„1. Kiekvienas kaltinamas padaręs nusikaltimą asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.

2. Kiekvienam, kuris kaltinamas padaręs nusikaltimą, užtikrinama teisė į gynybą.“

9. Chartijos 51 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta:

„Šios Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Todėl jie turi gerbti teises, laikytis principų ir juos taikyti pagal turimus atitinkamus įgaliojimus, nepažeisdami Sąjungos įgaliojimų, suteiktų jai Sutartimis, ribų.“

10. Chartijos 52 straipsnio „Teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas“ 3 dalyje skelbiama:

„Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių [EŽTK] garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.“

*3. Direktyva 2016/343*

11. Direktyvos 2016/343 16 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„[N]ekaltumo prezumpcija būtų pažeidžiama, jeigu tol, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų daromuose pareiškimuose arba teismo sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais tas asmuo pripažįstamas kaltu, įtariamasis arba kaltinamasis būtų apibūdinamas kaip kaltas. Tokiuose pareiškimuose ir teismo sprendimuose neturėtų būti teigiama, kad tas asmuo yra kaltas. Ši nuostata neturėtų daryti poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksmams, kuriais siekiama įrodyti įtariamojo arba kaltinamojo kaltę, kaip antai kaltinamojo akto surašymui, ir neturėtų daryti poveikio teismo sprendimams, kuriuos priėmus atidedamas nuosprendžio vykdymas, jei užtikrinamos teisės į gynybą. Ši nuostata taip pat neturėtų daryti poveikio preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimu ar apkaltinamųjų įrodymų elementais, kaip antai sprendimams dėl kardomojo kalinimo, jei tokiuose sprendimuose nenurodoma, kad įtariamasis ar kaltinamasis yra kaltas. Prieš priimdama preliminarų procesinio pobūdžio sprendimą kompetentinga valdžios institucija pirmiausiai gali turėti patikrinti, ar pakanka apkaltinamųjų įrodymų elementų prieš įtariamąjį ar kaltinamąjį, pagrindžiančių atitinkamą sprendimą, ir ar sprendime galima nurodyti tuos elementus[.]“

12. Direktyvos 2016/343 48 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„[Š]ia direktyva nustatomos būtiniausios taisyklės, todėl valstybės narės turėtų galėti išplėsti šioje direktyvoje nustatytas teises, kad užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą. Valstybių narių numatytas apsaugos lygis jokiais atvejais neturėtų būti žemesnis už Chartijoje arba EŽTK numatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo [(toliau – EŽTT)][.]“

13. Direktyvos 2016/343 2 straipsnyje „Taikymo sritis“ nustatyta:

„Ši direktyva taikoma įtariamiems arba kaltinamiems fiziniams asmenims baudžiamajame procese. Ji taikoma visuose baudžiamojo proceso etapuose nuo to momento, kai asmuo įtariamas arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, iki tol, kol sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar tas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, tampa galutin[is].“

14. Direktyvos 2016/343 3 straipsnyje „Nekaltumo prezumpcija“ nustatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji būtų laikomi nekaltais, kol jų kaltė neįrodyta įstatymų nustatyta tvarka.“

15. Direktyvos 2016/343 4 straipsnyje „Vieši pareiškimai dėl kaltės“ numatyta:

„1. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų padarytuose pareiškimuose ir teismų sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu, tas asmuo nebūtų apibūdinamas kaip kaltas. Ši nuostata nedaro poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksmams, kuriais siekiama įrodyti įtariamojo arba kaltinamojo kaltę, ir preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimais ar apkaltinamaisiais įrodymais.

2. Valstybės narės užtikrina, kad, pažeidus šio straipsnio 1 dalyje nustatytą pareigą neapibūdinti įtariamųjų arba kaltinamųjų kaip kaltų, pagal šią direktyvą ir visų pirma pagal 10 straipsnį būtų galima pasinaudoti tinkamomis priemonėmis.

<…>“

16. Direktyvos 2016/343 10 straipsnyje „Teisių gynimo priemonės“ nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis, jei pažeidžiamos šioje direktyvoje nustatytos jų teisės.

2. Nedarant poveikio nacionalinėms įrodymų priimtinumo taisyklėms ir sistemoms, valstybės narės užtikrina, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant teisę tylėti arba teisę neduoti parodymų prieš save, būtų užtikrinamos teisės į gynybą ir į teisingą procesą.“

### *C. Bulgarijos teisė*

17. Pagal *Nakasatelno-protsesualen kodeks* (Baudžiamojo proceso kodeksas, toliau – NPK) 56 straipsnio 1 dalį „<…> kaltinamajam gali būti pritaikyta kardomoji priemonė, jeigu byloje esantys įrodymai leidžia pagrįstai įtarti jį padarius nusikaltimą ir jeigu esama bent vieno iš 57 straipsnyje nurodytų pagrindų“.

18. Pagal NPK 57 straipsnį „kardomosios priemonės taikomos siekiant neleisti kaltinamajam pabėgti, padaryti nusikaltimą arba trukdyti įvykdyti galutinį baudžiamąjį nuosprendį“.

19. NPK 58 straipsnyje suėmimas minimas kaip viena iš kardomųjų priemonių.

20. Pagal NPK 63 straipsnį „suėmimas skiriamas, jei pagrįstai įtariama, kad kaltinamasis padarė nusikaltimą, už kurį baudžiama laisvės atėmimo bausme arba kita griežtesne bausme, ir jei iš byloje esančių įrodymų matyti, jog yra realus pavojus, kad kaltinamasis pabėgs arba padarys kitą nusikaltimą“.

21. Pagal NPK 65 straipsnio 4 dalį bet kuriuo ikiteisminio tyrimo momentu kaltinamasis gali prašyti peržiūrėti kardomąją priemonę (suėmimą) ir „[t]eismas turi įvertinti visas aplinkybes, susijusias su suėmimo teisėtumu <…>“.

## III. Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

22. Įtariama, kad E. Milev 2008 m. gruodžio 30 d. įvykdė ginkluotą vienos prekybos tinklo „Billa“ parduotuvės Sofijoje (Bulgarija) plėšimą. Tačiau tyrimo metu nepavyko surinkti jo kaltę patvirtinančių įrodymų ir kaltinimai jam nebuvo pareikštai. 2009 m. liepos 31 d. šis tyrimas buvo sustabdytas, nenustačius jokio įtariamojo ir nepareiškus kaltinimų jokiam asmeniui.

23. Nuo to laiko E. Milev buvo iškeltos dvi kitos baudžiamosios bylos [3]. Pirmoje iš šių dviejų bylų Bulgarijos teismas neleido suimti E. Milev, nusprendęs, kad pagrindinio liudytojo BP parodymai buvo nepatikimi. Toje byloje iki šiol nėra priimta teismo nuosprendžio dėl bylos esmės.

3 Viena byla buvo „dėl banko plėšimo“ ir antra – „dėl vadovavimo plėšimus vykdžiusiai organizuotai nusikalstamai grupei, taip pat dėl kelių plėšimų“.

24. Antroje byloje E. Milev buvo suimtas nuo 2013 m. lapkričio 24 d. iki 2018 m. sausio 9 d., t. y. datos, kai buvo išteisintas dėl visų jam pareikštų kaltinimų. Atitinkamas teismas šį išteisinamąjį nuosprendį pagrindė, be kita ko, konstatavimu, kad liudytojo BP parodymai buvo nepatikimi [4].

25. Abiejose šiose bylose liudytojas BP davė nemažai parodymų dėl įvairių nusikaltimų, kuriuos darant dalyvavo E. Milev. Jokiame iš šių parodymų nebuvo paminėtas 2008 m. gruodžio 30 d. įvykdytas ginkluotas parduotuvės plėšimas.

26. 2018 m. sausio 11 d. buvo atnaujinta byla dėl šio 2008 m. įvykdyto ginkluoto plėšimo.

27. Tą pačią dieną buvo apklaustas liudytojas BP. Jis nurodė, kad kartu su E. Milev ir trečiaisiais asmenimis planavo įvykdyti šį apiplėšimą, bet sutartą dieną E. Milev neatvyko. Vėliau BP sužinojo iš spaudos, kad ginkluotas plėšimas buvo įvykdytas, ir E. Milev jam pasakė, kad įvykdė jį kartu su kitais asmenimis. BP teigė, kad davė parodymus praėjus tiek daug laiko, nes bijojo E. Milev, o supratęs, kad E. Milev bus paleistas priėmus išteisinamąjį nuosprendį ankstesnėje byloje, sunerimo ir nusprendė duoti šiuos parodymus. Liudytojui BP buvo parodytas ginkluoto plėšimo vaizdo įrašas ir jis vienareikšmiškai atpažino E. Milev kaip vieną iš užpuolikų.

28. Tą pačią dieną, t. y. 2018 m. sausio 11 d., E. Milev buvo pareikšti kaltinimai dėl atitinkamo ginkluoto plėšimo [5] ir jis buvo sulaikytas siekiant jį pristatyti teismui, turinčiam jurisdikciją spręsti dėl jo suėmimo.

29. Pirmosios instancijos teismas patenkino prokuroro prašymą suimti E. Milev, motyvuodamas tuo, kad „iš pirmo žvilgsnio“ liudytojo BP parodymai yra patikimi. Antrosios instancijos teismas patvirtino suėmimą, remdamasis liudytojo BP išsamiais parodymais ir tuo, kad liudytojui gresia baudžiamoji atsakomybė už melagingus parodymus.

30. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą šį prašymą pateikęs teismas nurodo, kad abiejų instancijų teismai vertino liudytojo BP parodymus atskirai, nelygindami jų su kitais kaltę paneigiančiais įrodymais. Į E. Milev advokato šiuo klausimu pateiktus argumentus atsakyta nebuvo.

31. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad atlikdamas vėlesnę suėmimo teisėtumo kontrolę pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad nebūtina atlikti išsamios įrodymų analizės, ir išnagrinėjo tik BP parodymus. Pirmosios instancijos teismas taip pat nusprendė, kad nedidelės kaltę patvirtinančių įrodymų įrodomosios galios pakanka tam, kad suėmimas būtų pratęstas.

32. Antrosios instancijos teismas patvirtino šią išvadą, taip pat remdamasis liudytojo BP parodymais. Savo sprendime šis teismas nurodė, kad „labai bendrai išnagrinėjo šių liudytojų parodymus“ ir kad įrodymai, „nors ir negausūs, <…> patvirtina kaltinimus <…>; kadangi jie nepaneigti jokiais kitais įrodymais, apeliacinis teismas negali į juos neatsižvelgti“.

4 Vykstant baudžiamajam procesui toje byloje, *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas) 2016 m. liepos 28 d. sprendimu (jį Teisingumo Teismas gavo 2016 m. rugpjūčio 5 d.) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumui Teismui prejudicinį klausimą. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo įregistruotas kaip byla C-439/16 PPU, *Milev*. Savo prejudiciniu klausimu *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas) iš esmės siekė sužinoti, ar Direktyvos 2016/343 3 ir 6 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama minėtos direktyvos perkėlimo termino pradžioje pateikta *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas, Bulgarija) 2016 m. balandžio 7 d. nuomonė, pagal kurią nacionaliniams teismams, turintiems jurisdikciją nagrinėti dėl sprendimo skirti suėmimą paduotą skundą, suteikiama galimybė spręsti, ar teisminio baudžiamosios bylos nagrinėjimo stadijoje kaltinamojo suėmimo pratęsimo klausimui turi būti taikoma teisminė kontrolė dėl to, ar yra pagrįstų įtarimų, kad jis padarė jam inkriminuojamą nusikaltimą (žr. 2016 m. spalio 27 d. Sprendimo *Milev*, C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, 28 punktą). Teisingumo Teismas nusprendė, kad 2016 m. balandžio 7 d. *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas) pateikta nuomonė negali pasibaigus Direktyvos 2016/343 perkėlimo terminui labai sutrukdyti pasiekti joje nurodytus tikslus (žr. 2016 m. spalio 27 d. Sprendimo *Milev*, C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, 36 punktą).

5 Šis apiplėšimas yra kvalifikuojamas kaip baudžiamasis nusikaltimas pagal *Nakazatelen kodeks* (Baudžiamasis kodeksas, toliau – NK) 199 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 15 iki 20 metų, laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos be galimybės skirti švelnesnę bausmę.

33. Toks pat sprendimas buvo priimtas ir antrą kartą atliekant suėmimo teisėtumo kontrolę. Antrosios instancijos teismas nusprendė, kad „patenkintas reikalavimas dėl pagrįstų įtarimų buvimo, taikomas šiame procese <…> nuo 2017 m. lapkričio 5 d., t. y. nuo datos, kai buvo pakeistas NPK. Teismas padarė išvadą apie įtarimų buvimą labai bendrai išnagrinėjęs bylos medžiagoje esančius įrodymus. Kad ir kaip būtų, po minėto NPK pakeitimo bylos medžiagoje esantys įrodymai neturi būti analizuojami nuodugniai <…> Atliekant tokį labai bendrą parodymų ir įrodymų vertinimą <…>, reikia konstatuoti bendrą tikimybę ir įtarimą dėl galimo dalyvavimo [darant nusikaltimą].“

34. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad teismas nekomentavo E. Milev advokato argumentų, susijusių su BP parodymų šališkumu ir nepatikimumu, ir kad nebuvo atsakyta į aiškiai nurodytus argumentus.

35. E. Milev mano, jog Bulgarijos teisėje numatytas „pagrįstų įtarimų“ kriterijus, laikytinas išankstine jo suėmimo sąlyga, turi būti aiškinamas taip, kaip jis apibrėžtas 1990 m. rugpjūčio 30 d. EŽTK sprendime *Fox, Campbell and Hartley prieš Jungtinę Karalystę*, (CE:ECHR:1990:0830JUD001224486), t. y. pagal šį kriterijų reikalaujama, kad būtų objektyvių duomenų, kurie objektyvų stebėtoją galėtų įtikinti, jog atitinkamas asmuo gali būti padaręs nagrinėjamą nusikaltimą. E. Milev taip pat pateikė konkrečių argumentų dėl liudytojo BP nepatikimumo, o E. Milev advokatas daug kartų prašė surinkti liudytojo BP parodymų patikimumą patvirtinančius įrodymus.

36. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad iki NPK pakeitimo 2017 m. lapkričio 5 d. teisėjas patvirtindavo kaltinamojo suėmimą tik iš esmės įsitikinęs, kad yra „pagrįstų įtarimų“, jog atitinkamas asmuo padarė nusikaltimą. Teisėjas konstatuodavo „pagrįstų įtarimų“ buvimą „nuodugniai susipažinęs su visa bylos medžiaga ir savo nuožiūra vertindamas kaltę patvirtinančių ir paneigiančių įrodymų patikimumą bei konkrečiai ir aiškiai atsakydamas į kaltinamojo advokato pateiktus argumentus“.

37. Be to, pagal NPK 29 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktį[6] buvo oficialiai draudžiama teismui, kuris priėmė sprendimą skirti ar patvirtinti suėmimą, teisminio bylos nagrinėjimo stadijoje spręsti dėl kaltinimo ir priimti nuosprendį dėl šio kaltinimo. Šis draudimas buvo grindžiamas tuo, kad, konstatuodamas „pagrįstų įtarimų“ buvimą ar nebuvimą ir komentuodamas įrodymų patikimumą, teismas jau teikia nuomonę dėl bylos.

38. EŽTT priėmus kelis sprendimus, kuriais nepritariama tokiai pozicijai, 2017 m. lapkričio 5 d. buvo padaryta NPK pakeitimų. Atlikus šiuos pakeitimus, NPK 29 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktis buvo panaikintas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad „[t]odėl nuo tada nacionaliniai teismai turi nagrinėti pagrįstus įtarimus (taip pat ir per ikiteisminio tyrimo etapą) ir kartu likti nešališki“.

39. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, panaikinus NPK 29 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktį jurisprudencijoje atsirado naujas požiūris į klausimą dėl „pagrįstų įtarimų“, kad kaltinamasis padarė nusikaltimą, buvimo. Šiuo klausimu teigiama, kad teismas turi tik peržvelgti įrodymus, o ne išsamiai juos išnagrinėti. Tai reiškia, kad teismas „gali tik išvardyti įrodymus, bet negali jų lyginti ir komentuoti, nurodydamas, kokie įrodymai, jo nuomone, yra patikimi ir kodėl; jis gali tik bendrai pažymėti, jog apskritai yra tikimybė, kad nagrinėjamą nusikaltimą padarė kaltinamasis, ir apibūdinti „esamus įtarimus“, bet negali išreikšti aiškaus įsitikinimo, kad remiantis įrodymais galima daryti išvadą dėl didelės tikimybės, jog šį nusikaltimą padarė kaltinamasis; galiausiai, teismas negali pateikti aiškaus ir konkretaus atsakymo į kaltinamojo advokato argumentus, jei tam reikia pateikti kategoriškesnę nuomonę dėl atitinkamo nusikaltimo padarymo ir nagrinėti tariamą įrodymų neatitikimą arba jų patikimumą ar nepatikimumą“.

6 Iki 2017 m. padarytų pakeitimų NPK 29 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktyje buvo nustatyta:
„Į teismo sudėtį negali įeiti teisėjas <…>, jei jis buvo teismo sudėtyje priimant <…> nutartį, kuria ikiteisminio tyrimo etape paskiriama, patvirtinama, pakeičiama ar panaikinama kardomoji priemonė – suėmimas.“

40. Kitaip tariant, yra dvigubas apribojimas, t. y. materialinės teisės požiūriu teisėjas neturi teisės savo sprendime nurodyti, jog jis yra tvirtai įsitikinęs, kad nusikaltimą padarė kaltinamasis, o proceso teisės požiūriu jam draudžiama nagrinėti įrodymus ir nurodyti, kokie iš jų yra patikimi ir kodėl jis taip mano.

41. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad nors naujos jurisprudencijos tikslas – užtikrinti teisėjo nešališkumą, kai jis sprendžia dėl pagrįstų įtarimų buvimo, praktikoje tai nulemia mažesnį kaltinamųjų teisių apsaugos lygį, kiek tai susiję su suėmimu.

42. Jis priduria, kad dėl šios naujos jurisprudencijos nesutariama. Nemažai nacionalinių teisėjų mano, kad, norint pratęsti kaltinamojo suėmimą, remiantis nekaltumo prezumpcija reikalaujama, kad tikimybė, jog kaltinamasis padarė nusikaltimą, būtų didesnė ir labiau tikėtina. Tam tikri nacionaliniai teisėjai mano, kad remiantis teise į gynybą reikalaujama nuodugniau išnagrinėti įrodymus ir pateikti konkretų atsakymą į kaltinamojo advokato pateiktus prieštaravimus.

43. Tokiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir užduoti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar nacionalinių teismų jurisprudencija, pagal kurią kardomoji priemonė „suėmimas“ (keturi mėnesiai nuo kaltinamojo laikino sulaikymo) gali būti pratęsta esant „pagrįstų įtarimų“, kurie suprantami tik kaip konstatavimas „iš pirmo žvilgsnio“, kad tikėtina, jog kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, atitinka Direktyvos 2016/343 16 konstatuojamosios dalies ketvirtą ir penktą sakinius, 48 konstatuojamąją dalį, 3 straipsnį, 4 straipsnio 1 dalies antrą sakinį ir 10 straipsnį, taip pat [Chartijos] 47 ir 48 straipsnius?

Jei atsakymas būtų neigiamas, ar atitinka anksčiau nurodytas nuostatas nacionalinių teismų jurisprudencija, pagal kurią „pagrįsti įtarimai“ suprantami kaip didelė tikimybė, kad nusikalstamą veiką padarė kaltinamasis?

2. Ar nacionalinių teismų jurisprudencija, pagal kurią prašymą pakeisti jau skirtą kardomąją priemonę „suėmimą“ nagrinėjantis teismas turi motyvuoti savo sprendimą, nelygindamas kaltę patvirtinančių ar paneigiančių įrodymų, net jei kaltinamojo advokatas yra pateikęs atitinkamų argumentų (kai vienintelė tokio apribojimo priežastis yra tai, kad teisėjas turi likti nešališkas, jei kartais ši byla jam būtų paskirta nagrinėti iš esmės), atitinka Direktyvos 2016/343 16 konstatuojamosios dalies ketvirtą ir penktą sakinius, 48 konstatuojamąją dalį, 4 straipsnio 1 dalies antrą sakinį ir 10 straipsnį, taip pat [Chartijos] 47 ir 48 straipsnius?

Jei atsakymas būtų neigiamas, ar atitinka anksčiau nurodytas nuostatas nacionalinių teismų jurisprudencija, pagal kurią teismas turi išsamiau ir konkrečiau nagrinėti įrodymus ir aiškiai atsakyti į kaltinamojo advokato argumentus, net jei taip kyla pavojus, kad jis negalės nagrinėti bylos ir priimti galutinio sprendimo dėl kaltės, jei minėta byla būtų jam paskirta nagrinėti iš esmės ir dėl to ją iš esmės turėtų nagrinėti kitas teisėjas?“

## IV. Dėl prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros ir proceso Teisingumo Teisme

44. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė jo prašymą nagrinėti pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje numatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

45. Grįsdamas savo prašymą šis teismas pažymi, kad E. Milev yra suimtas. Minėtas teismas mano, kad šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą, susijęs su Direktyvos 2016/343 išaiškinimu, yra būtinas siekiant išspręsti E. Milev suėmimo teisėtumo klausimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, be kita ko, kad E. Milev liks suimtas tol, kol Teisingumo Teismas pateiks atsakymą į prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

46. 2018 m. birželio 5 d. Teisingumo Teismo pirmoji kolegija, atsižvelgusi į teisėjo pranešėjo siūlymą ir išklausiusi mano nuomonę, nusprendė patenkinti nacionalinio teismo prašymą nagrinėti šią bylą pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

47. Rašytines pastabas pateikė E. Milev ir Komisija. Bulgarijos vyriausybė rašytinių pastabų nepateikė. Nyderlandų vyriausybė ir Komisija pateikė žodines pastabas per 2018 m. liepos 11 d. įvykusį teismo posėdį.

## V. Analizė

48. Užduodamas klausimus, kuriuos, mano nuomone, reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyvos 2016/343 3 straipsnis, 4 straipsnio 1 dalies antras sakinys ir 10 straipsnis, taip pat Chartijos 47 ir 48 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad norint pratęsti kaltinamojo suėmimą pakanka tik teisėjo, nagrinėjančio skundą dėl šio suėmimo, konstatavimo, jog „iš pirmo žvilgsnio“ [7] tikėtina, kad šis asmuo galėjo padaryti nagrinėjamą nusikaltimą, ar, priešingai, teisėjui būtina konstatuoti, kad yra „didelė tikimybė“ [8], jog šis asmuo padarė nusikaltimą.

49. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat klausia, kokie turi būti sprendimo dėl kardomojo kalinimo motyvai ir į kokius įrodymus turi atsižvelgti teismas, kad būtų paisoma teisės į nešališką teismą, įtvirtintos Chartijos 47 straipsnyje, ir nekaltumo prezumpcijos, įtvirtintos Chartijos 48 straipsnyje ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsniuose.

### *A. Dėl Chartijos 6, 47 ir 48 straipsnių ir Direktyvos 2016/343 taikymo sprendimams dėl kardomojo kalinimo*

50. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir iš šį prašymą pateikusio teismo užduodamų klausimų matyti, kad šis teismas kreipiasi į Teisingumo Teismą su klausimais dėl nekaltumo prezumpcijos [9], teisės į laisvę [10] ir teismo nešališkumo [11].

51. Direktyvos 2016/343 1 straipsnyje nurodyta, kad jos tikslas, be kita ko, – nustatyti bendras būtiniausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos baudžiamajame procese aspektų siekiant sustiprinti valstybių narių pasitikėjimą kitų valstybių narių baudžiamojo teisingumo sistema ir taip palengvinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą [12].

7 Be kita ko, žr. šios išvados 39 punktą.

8 Be kita ko, žr. šios išvados 43 punktą.

9 Be kita ko, žr. Chartijos 48 straipsnį ir Direktyvą 2016/343.

10 Žr. Chartijos 6 straipsnį.

11 Be kita ko, žr. Chartijos 47 straipsnį.

12 Žr. Direktyvos 2016/343 10 konstatuojamąją dalį. Komisijos teigimu, „[Direktyva 2016/343] nustatomos būtiniausios taisyklės dėl tam tikrų procesinių garantijų įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamajame procese. Ja reglamentuojami tam tikri nekaltumo prezumpcijos aspektai <…> Tai reiškia, kad suimto įtariamojo pagrindinių teisių apsaugos srityje direktyva nėra išsamaus reglamentavimo priemonė“ (Komisijos pastabų 11 punktas). Savo pastabų 26 punkte Komisija teigia, kad Direktyvos 2016/343 4 straipsnyje yra tik *negatyvaus pobūdžio* reikalavimas dėl sprendimo dėl kardomojo kalinimo teisėtumo, t. y. draudimas apibūdinti įtariamąjį kaip kaltą priimant sprendimą jį suimti.

52. E. Milev – fizinio asmens, kuris yra kaltinamasis tebevykstančiame baudžiamajame procese, suėmimas patenka į Direktyvos 2016/343 taikymo sritį, apibrėžtą jos 2 straipsnyje [13], pagal kurį ši direktyva „taikoma visuose baudžiamojo proceso etapuose nuo to momento, kai asmuo įtariamas arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, iki tol, kol sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar tas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, tampa galutinis“ [14].

53. Šiuo klausimu iš Direktyvos 2016/343 16 konstatuojamosios dalies matyti, kad nekaltumo prezumpcija taikoma sprendimams dėl kardomojo kalinimo ir kad ji yra pažeidžiama, be kita ko, jei šiuose sprendimuose įtariamasis arba kaltinamasis apibūdinamas kaip kaltas, kol šio asmens kaltė neįrodyta pagal įstatymą.

54. Komisija mano, kad Sąjungos teisėje nėra patvirtintos suderinimo priemonės dėl nagrinėjamo nusikaltimo, todėl negali būti laikoma, kad nagrinėjamas procesas susijęs su Sąjungos teisės įgyvendinimu. Tai reiškia, kad Chartija, kaip tokia, netaikytina minėtam procesui.

55. Komisija taip pat pagrindė savo teiginį tuo, kad Chartija yra netaikytina, nes Direktyvoje 2016/343 nėra įtvirtinta materialinės teisės normų dėl suėmimo.

56. Nepritariu šiam teiginiui.

57. Manau, kad Direktyva 2016/343 yra susijusi ne su nagrinėjamu nusikaltimu, o su baudžiamuoju procesu apskritai, ir joje įtvirtintos nuostatos dėl nekaltumo prezumpcijos yra tokios pat privalomos kaip ir materialinės teisės normos. Be to, kadangi minėta direktyva taikytina nagrinėjamam baudžiamajam procesui, joje įtvirtintų nuostatų ir, be kita ko, jos 3 ir 4 straipsnių, taikymas – tai Sąjungos teisės įgyvendinimas, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įsitikinti, ar pagrindinėje byloje yra paisoma kaltinamųjų pagrindinių teisių, užtikrintų pagal Chartiją. Iš esmės pareiga laikytis nekaltumo prezumpcijos reiškia, kad turi būti gerbiamos šios teisės [15].

58. Be to, primintina, kad Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje numatyta, jog Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje konvencijoje. Šia Chartijos nuostata siekiama užtikrinti būtiną nuoseklumą tarp Chartijoje nurodytų teisių ir atitinkamų teisių, garantuojamų pagal EŽTK, nepažeidžiant Sąjungos teisės ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo autonomijos [16].

59. Pažymėtina, kad Chartijos 6 straipsnyje įtvirtinta „teisė į laisvę“ atitinka tokią pat sąvoką, numatytą EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje [17], kad Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį ir kad Chartijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas nekaltumo prezumpcijos principas atitinka EŽTK 6 straipsnio 2 ir 3 dalis [18]. Be to, iš Direktyvos 2016/343 48 konstatuojamosios dalies matyti, kad „[v]alstybių narių numatytas apsaugos lygis jokiais atvejais neturėtų būti žemesnis už Chartijoje arba EŽTK numatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir [EŽTT]“.

13 Šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. Bobek išvadą byloje *Milev* (C-439/16 PPU, EU:C:2016:760, 59–63 punktai).

14 Taip pat žr. Direktyvos 2016/343 12 konstatuojamąją dalį.

15 Pagal analogiją žr. 2018 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kolev ir kt.* (C-612/15, EU:C:2018:392, 68 punktas ir nurodyta jurisprudencija). Taip pat pagal analogiją žr. generalinio advokato M. Bobek išvadą byloje *Milev* (C-439/16 PPU, EU:C:2016:760, 69–76 punktai), kurioje jis grindžia savo analizę kelių EŽTK nuostatų, siejamų tarpusavyje, taikymu baudžiamajam procesui.

16 Žr. 2016 m. liepos 28 d. Sprendimą *JZ* (C-294/16 PPU, EU:C:2016:610, 48–50 punktai).

17 Žr. 2017 m. kovo 15 d. Sprendimą *Al Chodor* (C-528/15, EU:C:2017:213, 37 punktas).

18 Žr. 2014 m. liepos 10 d. Sprendimą *Nikolaou / Audito Rūmai* (C-220/13 P, EU:C:2014:2057, 35 punktas). Mano nuomone, tik EŽTK 6 straipsnio 2 dalis yra konkrečiai susijusi su nekaltumo prezumpcija.

### *B. Dėl EŽTK 5 straipsnio ir suėmimo*

60. Iš EŽTT jurisprudencijos dėl EŽTK 5 straipsnio, į kurią turi būti atsižvelgiama aiškinant Chartijos 6 straipsnį, matyti, kad šia nuostata užtikrinamas fizinis asmenų saugumas ir todėl ji turi esminę reikšmę [19]. Ja taip pat siekiama apsaugoti asmenį nuo šališko ar nepagrįsto laisvės atėmimo [20].

61. Remiantis suformuota EŽTT jurisprudencija, iš EŽTK 5 straipsnio išplaukia prezumpcija *paleidimo į laisvę naudai*. Kol kaltinamasis nėra nuteistas, jis laikomas nekaltu ir minėto EŽTK straipsnio 3 ir 4 dalimis iš esmės siekiama įpareigoti paleisti šį asmenį į laisvę, jei suėmimas yra neteisėtas arba jei teismo nuosprendis nepriimamas per protingą terminą [21]. 2001 m. liepos 26 d. Sprendimo *Ilijkov prieš Bulgariją*, CE:ECHR:2001:0726JUD003397796, 84 punkte EŽTT nusprendė, kad suėmimas gali būti pagrįstas tik tuomet, kai aiškiai matyti, jog yra realus visuomenės interesas, kuris, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, yra svarbesnis nei asmens laisvės gerbimas.

62. Manau, kad reikia pabrėžti, jog EŽTT jurisprudencijoje teisė į laisvę ir nekaltumo prezumpcija yra labai susijusios. Iš esmės jos yra neatskiriamos viena nuo kitos.

63. EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje numatytas teisės į laisvę išimčių sąrašas yra baigtinis [22]. EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punkte numatyta, kad asmuo gali būti suimtas tik vykstant baudžiamajam procesui, ir tam, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, be kita ko, įtarus, kad jis padarė nusikaltimą [23].

19 Žr. 2016 m. liepos 5 d. EŽTT sprendimo *Buzadji prieš Moldovos Respubliką*, CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, 84 punktą. EŽTT teigimu, „[k]artu su 2, 3 ir 4 straipsniais [EŽTK] 5 straipsnis yra viena iš pagrindinių nuostatų, garantuojančių pagrindines teises, kuriomis užtikrinamas asmenų fizinis saugumas <…>, ir[,] kaip tokia nuostata, šis straipsnis turi esminę reikšmę“.

20 Be kita ko, žr. teisių gynimo priemones, numatytas EŽTK 5 straipsnio 3 ir 4 dalyse.

21 Šiuo klausimu žr. 2009 m. kovo 10 d. EŽTT sprendimo *Bykov prieš Rusiją*, CE:ECHR:2009:0310JUD000437802, 61 punktą. Pagal EŽTK 5 straipsnio 3 dalį asmenims, kurie yra sulaikyti arba suimti įtarus, jog padarė nusikaltimą, yra suteiktos garantijos, saugančios nuo šališko ar nepagrįsto laisvės atėmimo (žr. 1999 m. balandžio 29 d. EŽTT sprendimo *Aquilina prieš Maltą*, CE:ECHR:1999:0429JUD002564294, 47 punktą). Pagal EŽTK 5 straipsnio 4 dalį sulaikytiems ar suimtiems asmenims užtikrinta teisė kreiptis į teismą ir įtvirtinta jų teisė į tai, kad per trumpą laiką nuo skundo pareiškimo būtų priimtas teismo sprendimas dėl jų suėmimo teisėtumo ir jie būtų paleisti į laisvę, jei šis suėmimas buvo neteisėtas (žr. 2009 m. liepos 9 d. EŽTT sprendimo *Mooren prieš Vokietiją*, CE:ECHR:2009:0719JUD00136403, 106 punktą).

22 Remiantis EŽTT jurisprudencija, tik griežtas aiškinimas atitinka šios nuostatos tikslą: užtikrinti, kad niekam nebūtų savavališkai atimta jo laisvė (žr. 2000 m. balandžio 6 d. EŽTT sprendimo *Labita prieš Italiją*, CE:ECHR:2000:0406JUD002677295, 170 punktą). Be to, valdžios institucijos turi įtikinamai įrodyti, kad kiekvienas suėmimo laikotarpis, kad ir koks trumpas jis būtų, yra pagrįstas (žr. 2012 m. gegužės 22 d. EŽTT sprendimo *Idalov prieš Rusiją*, CE:ECHR:2012:0522JUD000582603, 140 punktą).

23 Žr. 1961 m. liepos 1 d. EŽTT sprendimo *Lawless prieš Airiją*, CE:ECHR:1961:0701JUD000033257, p. 51–53, 14 punktą ir 1989 m. vasario 22 d. EŽTT sprendimo *Ciulla prieš Italiją*, CE:ECHR:1989:0222JUD001115284, p. 16–18, 38–41 punktus.

64. Pagal tos pačios nuostatos tekstą, be kita ko, reikalaujama [24], kad būtų „pagrįsti“ įtarimai [25], jog sulaikytas ir suimtas asmuo padarė nusikaltimą. Taigi ši nuostata reiškia, kad egzistuoja faktinės aplinkybės arba informacija, kurios gali įtikinti objektyvų stebėtoją, jog atitinkamas asmuo *gali* būti padaręs nusikaltimą. Tai, kas laikytina „įtikinama“, priklauso nuo visų bylos aplinkybių vertinimo [26].

65. Svarbu pabrėžti, kad „faktinės aplinkybės, kurių pagrindu pagrįstai įtariama, neturi būti tokio pat lygmens kaip aplinkybės, kurių reikalaujama apkaltinamajam nuosprendžiui arba net kaltinimų pareiškimui pagrįsti“ [27].

66. 1999 m. kovo 25 d. EŽTT sprendimo *Nikolova prieš Bulgariją*, CE:ECHR:1999:0325JUD003119596, 61 punkte nurodyta, kad nors „iš tiesų pagal [EŽTK 5 straipsnio 4 dalį] nėra reikalaujama, kad skundą dėl suėmimo nagrinėjantis teisėjas ištirtų visus skundą pateikusio asmens argumentus, šioje nuostatoje numatytos garantijos netektų savo prasmės, jei remdamasis nacionaline teise ar praktika, teisėjas galėtų pripažinti nereikšmingomis konkrečias suimto asmens nurodytas aplinkybes arba neatsižvelgti į aplinkybes, kurios gali sukelti abejonių dėl to, ar yra būtinos laisvės atėmimo „teisėtumo“, kaip tai suprantama pagal [EŽTK], sąlygos“. Darytina išvada, kad jei skundą pateikęs asmuo remiasi tokiomis konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis, kurios neatrodo nei mažai įtikinamos, nei mažai reikšmingos, teismo vykdoma kontrolė neatitiktų EŽTK 5 straipsnio 4 dalies reikalavimų, jei jis neatsižvelgtų į šiuos argumentus.

67. Be to, sprendžiant asmens suėmimo pratęsimo klausimą [28], tai, ar vis dar išlieka pagrįstų įtarimų, kad šis asmuo padarė nusikaltimą, yra šio pratęsimo teisėtumo *sine qua non* sąlyga [29].

### *C. Dėl EŽTK 6 straipsnio 1 dalies ir teismo nešališkumo*

68. Remiantis EŽTK 6 straipsnio 1 dalimi, teismo nešališkumas vertinamas tiek subjektyviai – siekiant nustatyti teisėjo įsitikinimą ir asmeninį elgesį atitinkamu atveju [30], tiek objektyviai – siekiant įsitikinti, ar yra pakankamai garantijų, kad neliktų jokių abejonių dėl jo nešališkumo [31].

24 Net jei pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punkto tekstą reikalaujama, kad atitinkamas asmuo būtų suimtas pagrįstai įtarus, kad jis „padarė nusikaltimą“, *ar* (išskirta mano) „kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, jog asmuo, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti“, manau, kad šis formulavimas, išreiškiantis sąlygų alternatyvumą, naujausioje EŽTT jurisprudencijoje virto kumuliaciniais reikalavimais. Iš tiesų, 2016 m. liepos 5 d. sprendime *Buzadji prieš Moldovos Respubliką*, CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, EŽTT (didžiosios kolegijos sudėties) nusprendė, kad jo jurisprudenciją dėl EŽTK 5 straipsnio būtina išplėtoti. Šio sprendimo 92–102 punktuose EŽTT nusprendė, jog pagrįstas įtarimas, kad suimtas asmuo padarė nusikaltimą, *pats savaime* negali pagrįsti suėmimo, kuris turi būti pateisintas papildomais pagrindais. Šie kiti pagrindai apima pabėgimo riziką, spaudimo liudytojams ar įrodymų klastojimo riziką, slapto susitarimo riziką, recidyvo riziką, viešosios tvarkos sutrikdymo riziką arba šiomis aplinkybėmis paremtą būtinybę apsaugoti asmenį, kuriam taikoma su laisvės suvaržymu susijusi priemonė. Svarbu pabrėžti, kad to paties sprendimo 102 punkte EŽTT nurodė, kad „teisėjo pareiga nurodyti tinkamus ir pakankamus laisvės atėmimą pagrindžiančius motyvus – be pagrįstų įtarimų, kad sulaikytas asmuo padarė nusikaltimą, – atsiranda nuo to momento, kai priimamas pirmasis sprendimas skirti suėmimą, t. y. „tuoj pat“ po sulaikymo“. Be to, minėtos rizikos buvimas turi būti tinkamai įrodytas ir valdžios institucijų argumentavimas šiuo klausimu neturi būti abstraktus, bendro pobūdžio ar paremtas stereotipais (žr. 2017 m. lapkričio 28 d. EŽTT sprendimo *Merabishvili prieš Gruziją*, CE:ECHR:2017:1128JUD007250813, 222 punktą). Pažymiu, jog neatrodo, kad pagrindinėje byloje būtų nagrinėjama pabėgimo rizika, spaudimo liudytojams ar įrodymų klastojimo rizika, slapto susitarimo rizika, recidyvo rizika, viešosios tvarkos sutrikdymo rizika arba šiomis aplinkybėmis paremta būtinybė apsaugoti asmenį, kuriam taikoma laisvės atėmimo priemonė. Reikia pabrėžti, kad šia EŽTT jurisprudencija užtikrinama gerokai didesnė teisės į laisvę ir atitinkamai nekaltumo prezumpcijos apsauga.

25 EŽTT nusprendė, kad „jei nėra pagrįstų įtarimų, kad sulaikytas asmuo padarė nusikaltimą, t. y. jei suėmimui netaikytinos leidžiamos išimtys, išvardytos EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punkte, suėmimas yra neteisėtas ir teisėjas turi turėti galimybę duoti nurodymą paleisti [atitinkamą asmenį]“ (žr. 2006 m. spalio 3 d. EŽTT sprendimo *McKay prie Jungtinę Karalystę*, CE:ECHR:2006:1003JUD000054403, 40 punktą).

26 Žr. 1990 m. rugpjūčio 30 d. EŽTT sprendimo *Fox, Campbell ir Hartley prieš Jungtinę Karalystę*, CE:ECHR:1990:0830JUD001224486, 32 punktą.

27 Žr. 2017 m. lapkričio 28 d. EŽTT sprendimo *Merabishvili prieš Gruziją*, CE:ECHR:2017:1128JUD007250813, 184 punktą.

28 Tą dieną, kai įvyko 2018 m. liepos 11 d. posėdis, E. Milev buvo suimtas jau šešis mėnesius.

29 Žr. 2017 m. lapkričio 28 d. EŽTT sprendimo *Merabishvili prieš Gruziją*, CE:ECHR:2017:1128JUD007250813, 222 punktą.

30 Asmeninis teisėjo nešališkumas yra preziumuojamas, kol nėra įrodyta priešingai. 2005 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Kyprianou prieš Kiprą*, CE:ECHR:2005:1215JUD0007379701, 119 punkte EŽTT pripažino, kad sunku įrodyti EŽTK 6 straipsnio pažeidimą subjektyvaus šališkumo pagrindu.

31 Žr. 1989 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimo *Hauschildt prieš Daniją*, CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 46 punktą.

69. EŽTT teigimu, atliekant objektyvų vertinimą turi būti keliamas klausimas, ar, nepriklausomai nuo asmeninio teisėjo elgesio, tam tikros aplinkybės, kurios gali būti patikrintos, leidžia abejoti jo nešališkumu. Šioje srityje reikšmės gali turėti ir tai, kad tik atrodo, jog tokių aplinkybių yra. Tai susiję su pasitikėjimu, kurį demokratinėje visuomenėje teismai turi kelti asmenims, visų pirma, baudžiamosios teisės srityje, – kaltinamiesiems [32]. Taigi turi būti nušalintas bet koks teisėjas, dėl kurio nešališkumo yra pagrįstų abejonių [33].

70. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo antrojo klausimo matyti, kad jis kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl objektyvaus teismų nešališkumo klausimo.

71. 1989 m. gegužės 24 d. Sprendimo *Hauschildt prieš Daniją*, CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 49 punkte EŽTT nusprendė, kad kaltinamajam *gali* kilti abejonių dėl teismo nešališkumo, jei teisėjai, kurie dalyvavo galutinai nagrinėjimui bylą apeliacinėje instancijoje, jau nagrinėjo šią bylą ankstesnėje instancijoje ir iki teismo proceso buvo priėmę įvairius sprendimus dėl pareiškėjo, be kita ko, sprendimą skirti jo suėmimą. Tačiau, EŽTT teigimu, pareiškėjo abejonės dėl teisėjo nešališkumo negali būti vertinamos „kaip objektyviai pagrįstos visais atvejais: atsakymas į šį klausimą priklauso nuo bylos aplinkybių“.

72. EŽTT teigimu, „įtarimai negali būti prilyginti oficialiam kaltės konstatavimui [ir ta aplinkybė, kad] pirmosios ar apeliacinės instancijos teismas <…> *jau buvo priėmęs tam tikrus spendimus prieš prasidedant teisminiam procesui, be kita ko, – sprendimą skirti suėmimą, negali savaime pagrįsti vertinimo dėl jo nešališkumo* <…> Tačiau konkrečioje byloje gali būti padaryta kitokia išvada atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes“ [34].

73. Šiuo klausimu EŽTT yra nusprendęs, kad jeigu suėmimo klausimą sprendžiantis teisėjas turėtų įsitikinti, ar yra „itin didelių įtarimų“, kad įtariamasis padarė nusikaltimą, tai pažeistų EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, jei vėliau šis teismas turėtų spręsti įtariamojo kaltės klausimą. Iš esmės EŽTT nusprendė, kad skirtumas tarp klausimo, ar yra „itin didelių įtarimų“, ir klausimo, kuris turi būti išspręstas išnagrinėjus bylą [35], yra labai nedidelis [36].

### *D. Dėl EŽTK 6 straipsnio 2 dalies ir nekaltumo prezumpcijos*

74. Remiantis nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta EŽTK 6 straipsnio 2 dalyje, visų pirma reikalaujama, kad atlikdami savo užduotį teismo nariai nesivadovautų išankstiniu nusistatymu, jog kaltinamasis padarė inkriminuojamą veiką; įrodinėjimo našta tenka kaltintojui, o abejonės vertinamos kaltinamojo naudai [37]. Iš esmės ši nekaltumo prezumpcija yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso elementų, reikalaujamų pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį [38]. Ji pažeidžiama, jei teismo sprendimu dėl kaltinamojo sudaromas įspūdis, kad pastarasis yra kaltas, nors jo kaltė prieš tai nebuvo įrodyta pagal įstatymą. Net nesant formalaus konstatavimo, pakanka, kad sprendimo motyvai leistų manyti, jog teisėjas laiko

32 EŽTT vartojama sąvoka „kaltinamasis“ [(prancūzų k. „prévenu“)] atitinka Direktyvoje vartojamą sąvoką „kaltinamasis“ [(prancūzų k. „personne poursuivie“)].

33 Žr. 1989 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimo *Hauschildt prieš Daniją*, CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 48 punktą.

34 Išskirta mano. Žr. 1989 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimo *Hauschildt prieš Daniją*, CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 50 ir 51 punktus. Taip pat žr. 2007 m. vasario 27 d. EŽTT sprendimo *Nestak prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2007:0227JUD006555901, 100 punktą ir 2010 m. balandžio 22 d. EŽTT sprendimo *Chesne prieš Prancūziją*, CE:ECHR:2010:0422JUD002980806, 36–39 punktus. Pastarajame sprendime EŽTT nusprendė, kad teismo, patvirtinusio pareiškėjo suėmimą ir jo pratęsimą, motyvai labiau atitiko išankstinį nusistatymą, o ne vien esamų įtarimų apibūdinimą. Taigi, aplinkybė, kad tie patys teisėjai įėjo į teismo, kuriam buvo paskirta nagrinėti bylą iš esmės, sudėtį, galėjo sukelti abejonių dėl teismo nešališkumo ir todėl buvo pažeista EŽTK 6 straipsnio 1 dalis. EŽTT pažymėjo, kad teisėjai neapsiribojo bendru inkriminuojamų aplinkybių vertinimu, kad pagrįstų suėmimo pratęsimą, bet, atvirkščiai, išsakė nuomonę, kad yra pareiškėjo kaltę patvirtinančių įrodymų.

35 T. y. sprendimas dėl kaltės, kai byla nagrinėjama iš esmės.

36 Žr. 1989 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimo *Hauschildt prieš Daniją* CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 52 punktą.

37 Taip pat žr. Direktyvos 2016/343 6 straipsnį.

38 Žr. 2012 m. lapkričio 28 d. EŽTT sprendimo *Lavents prieš Latviją*, CE:ECHR:2012:112JUD005844200, 125 punktą.

suinteresuotąjį asmenį kaltu [39]. EŽTT jurisprudencijoje nurodyta, kad „pareiškimus, kurie sudaro įspūdį, jog atitinkamas asmuo yra kaltas, reikia atskirti nuo pareiškimų, kuriais tik apibūdinami esami įtarimai. Pirmaisiais pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, o antrieji atitinka [EŽTK] 6 straipsnio esmę“ [40].

### *E. Taikymas nagrinėjamai bylai*

75. Visų pirma primenu, kad valstybės narės yra saistomos visų Chartijos nuostatų tuo metu, kai įgyvendina Direktyvą 2016/343, ir jos turi paisyti šiose nuostatose nustatytų reikalavimų, net jei įpareigojimas laikytis visų Chartijos nuostatų tam tikromis aplinkybėmis, kaip antai nagrinėjamojoje byloje, gali pareikalauti elgtis atsargiai, siekiant surasti tinkamą pusiausvyrą tarp atitinkamų teisių [41].

76. Kadangi suėmimas [42], skirtas kaltinamajam baudžiamosiose bylose, kaip antai E. Milev, patenka į šios direktyvos taikymo sritį [43], iš Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsnių ir 16 konstatuojamosios dalies aiškiai matyti, kad nacionaliniam teismui priimant sprendimą skirti suėmimą turi būti paisoma nekaltumo prezumpcijos. Tai reiškia, kad šis teismas neturi apibūdinti kaltinamojo kaip kalto tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą [44].

77. Ir, atvirkščiai, pagal Direktyvos 2016/343 4 straipsnio 1 dalį nedraudžiami preliminarūs procesinio pobūdžio sprendimai, kaip antai sprendimai dėl kardomojo kalinimo [45], kuriuos priima teismo institucijos ir kurie yra grindžiami įtarimais arba kaltę patvirtinančiais įrodymais. Be to, Direktyvos 2016/343 4 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valstybės narės turi numatyti tinkamas priemones tam atvejui, jei pažeidžiama to paties straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pareiga [46].

78. Manau, jog skundą dėl sprendimo skirti suėmimą nagrinėjančio teisėjo konstatavimas, kad yra „didelė tikimybė“ [47], jog kaltinamasis padarė nusikaltimą, aiškiai sudaro įspūdį, kad šis asmuo yra kaltas dėl šio nusikaltimo, nors jo kaltė nebuvo įrodyta pagal įstatymą. Iš tiesų šis konstatavimas neapsiriboja „esamų įtarimų apibūdinimu“ [48].

79. Toks požiūris gali užtikrinti didesnę teisės į laisvę, įtvirtintos Chartijos 6 straipsnyje, apsaugą [49], tačiau juo pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta Chartijos 48 straipsnyje ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsniuose.

39 Žr. 1995 m. vasario 10 d. EŽTT sprendimo *Allenet de Ribemont prieš Prancūziją*, CE:ECHR:1995:0210JUD00151789, 35 punktą.

40 2016 m. kovo 31 d. EŽTT sprendimo *Petrov ir Ivanova prieš Bulgariją*, CE:ECHR:2016:0331JUD004577310, 44 punktas.

41 Pagrindinė byla parodo, kad tam tikromis aplinkybėmis yra „įtampa“ tarp atskirų teisių, užtikrintų Chartijoje, ir net tarp tam tikrų nekaltumo prezumpcijos aspektų. Kadangi nėra nustatyta šių teisių hierarchijos, nacionaliniai ir Sąjungos teismai turi surasti teisingą pusiausvyrą tarp šių teisių, kurios kartais konkuruoja tarpusavyje.

42 Nėra jokių abejonių, kad sprendimas dėl kaltinamojo suėmimo nėra teismo sprendimas dėl kaltės.

43 Žr. šios išvados 52 punktą.

44 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškiai matyti, kad E. Milev kaltė dėl 2008 m. gruodžio 30 d. įvykdyto ginkluoto parduotuvės plėšimo nebuvo įrodyta pagal įstatymą ir kad baudžiamasis procesas dėl jo tebevyksta.

45 Žr. Direktyvos 2016/343 16 konstatuojamąją dalį.

46 Direktyvos 2016/343 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis, jei pažeidžiamos šioje direktyvoje nustatytos jų teisės.

47 Be kita ko, žr. šios išvados 43 punktą.

48 Žr. šios išvados 74 punktą.

49 Taip yra dėl to, kad reikalavimas dėl „didelės tikimybės“ apsunkina suėmimo taikymo pagrindimą.

80. Vis dėlto, nors pats skundą dėl suėmimo nagrinėjančio teisėjo konstatavimas, kad „iš pirmo žvilgsnio“ [50] tikėtina, kad kaltinamasis galėjo padaryti nagrinėjamą nusikaltimą, t. y. konstatavimas, atliktas nepasveriant pateiktų kaltę patvirtinančių ir paneigiančių įrodymų, neprieštarauja nekaltumo prezumpcijai, bent jau tiesiogiai [51], šiuo konstatavimu pažeidžiama teisė į laisvę, įtvirtinta Chartijos 6 straipsnyje, nes teisėjas nepatikrina, ar yra pagrįstų įtarimų, kad šis asmuo padarė nusikaltimą [52].

81. Pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punktą ir suformuotą EŽTT jurisprudenciją dėl šios nuostatos iš esmės reikalaujama, kad asmuo negalėtų būti suimamas, jei nėra pagrįstų įtarimų, kad jis padarė nusikaltimą [53].

82. Iš 1999 m. kovo 25 d. EŽTT sprendimo *Nikolova prieš Bulgariją*, CE:ECHR:1999:0325JUD003119596, 61 punkto matyti, kad skundą dėl suėmimo nagrinėjantis teisėjas turi atsižvelgti į konkrečias suimto asmens nurodytas aplinkybes, kurios gali sukelti abejonių dėl laisvės atėmimo teisėtumo. Tai reiškia, kad kai kaltinamasis remiasi tokiomis konkrečiomis aplinkybėmis, kurios neatrodo nei mažai įtikinamos, nei mažai reikšmingos, skundą dėl suėmimo nagrinėjantis teismas turi į jas atsižvelgti.

83. Konkrečiau kalbant, kai apskundęs savo suėmimą kaltinamasis pateikia kaltę paneigiančius įrodymus, kurie neatrodo nei mažai įtikinami, nei mažai reikšmingi, šį skundą nagrinėjantis teisėjas turi atsižvelgti į juos kartu su kaltę patvirtinančiais įrodymais, kad įvertintų, ar yra pagrįstų įtarimų, jog šis asmuo padarė nusikaltimą [54]. Atlikdamas tokį vertinimą atitinkamas teisėjas nepažeidžia nei teisės į laisvę, įtvirtintos Chartijos 6 straipsnyje, nei nekaltumo prezumpcijos, įtvirtintos Chartijos 48 straipsnyje ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsniuose.

84. Be to, iš EŽTT jurisprudencijos matyti, jog vien tai, kad teisėjas yra priėmęs sprendimą dėl kaltinamojo suėmimo, nebūtinai reiškia, kad kyla abejonių dėl jo šališkumo, ir tam tikromis labai konkrečiomis aplinkybėmis šis teisėjas gali net priimti sprendimą dėl šio asmens kaltės. Iš tiesų, esminę reikšmę turi tai, ar sprendimo skirti suėmimą motyvai rodo, kad teisėjas vadovavosi išankstiniu nusistatymu dėl kaltinamojo kaltės [55].

85. Jei iš sprendimo dėl kaltinamojo suėmimo motyvų matyti, kad teisėjas iš anksto manė, jog šis asmuo kaltas, atitinkamas teisėjas negali nagrinėti bylos iš esmės, nes kitaip būtų pažeista Chartijos 47 straipsnio 2 dalis dėl teisės į nešališką teismą.

86. Be to, sprendimo motyvai, kuriuose kaltinamasis apibūdinamas kaip kaltas tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą, pažeistų Chartijos 48 straipsnį ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsnius, nepriklausomai nuo to, ar atitinkamas teisėjas vėliau spręs šio asmens kaltės klausimą.

87. Ir, atvirkščiai, jei teisėjas, sprendžiantis dėl kaltinamojo suėmimo, tik patikrina, ar yra pagrįstų įtarimų, kad šis asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, šis teisėjas gali dalyvauti nagrinėjant bylą iš esmės ir atitinkamai priimant sprendimą dėl to asmens kaltės. Kaip matyti iš šios išvados 83 punkto, kai kaltinamasis pateikia kaltę paneigiančius įrodymus, kurie neatrodo nei mažai įtikinami, nei mažai reikšmingi, skundą dėl šio asmens suėmimo nagrinėjantis teisėjas turi atsižvelgti į juos kartu su kaltę patvirtinančiais įrodymais, kad įvertintų, ar yra pagrįstų įtarimų, kad tas asmuo padarė nusikalimą.

50 Žr. šios išvados 29 ir 39 punktus.

51 Žr. šios išvados 62 punktą.

52 Žr. šios išvados 63 ir 64 punktus. Iš tiesų, nors toks požiūris gali užtikrinti nekaltumo prezumpcijos, įtvirtintos Chartijos 48 straipsnyje ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsniuose, paisymą, jis prieštarauja Chartijos 6 straipsniui.

53 Žr. šios išvados 63 ir 64 punktus.

54 Atrodo, kad padarius NPK pakeitimus, remiantis tam tikra Bulgarijos jurisprudencijos dalimi, suėmimo teisėtumą nagrinėjančiam teisėjui draudžiama lyginti įrodymus ir nurodyti, kokie iš jų yra patikimi ir kodėl; tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Žr. šios išvados 39 punktą. Tačiau, kaip pažymėjo Komisija, „šios srities jurisprudencijoje yra skirtingų nuomonių“.

55 Šiuo klausimu žr. 1989 m. gegužės 24 d. EŽTT sprendimo *Hauschildt prieš Daniją*, CE:ECHR:1989:0524JUD001048683, 50 ir 51 punktus.

## VI. Išvada

88. Atsižvelgdamas į visus išdėstytus argumentus siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotasis baudžiamųjų bylų teismas, Bulgarija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 6 ir 48 straipsniai ir 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo 3 ir 4 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad kai kaltinamasis pateikia kaltę paneigiančius įrodymus, kurie neatrodo nei mažai įtikinami, nei mažai reikšmingi, skundą dėl šio asmens suėmimo nagrinėjantis teisėjas turi atsižvelgti į juos kartu su kaltę patvirtinančiais įrodymais, kad įvertintų, ar yra pagrįstų įtarimų, kad tas asmuo padarė nusikaltimą.

2. Jei iš sprendimo dėl kaltinamojo suėmimo motyvų matyti, kad teisėjas iš anksto manė, kad šis asmuo kaltas, atitinkamas teisėjas negali nagrinėti bylos iš esmės, nes kitaip būtų pažeista Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio 2 dalis dėl teisės į nešališką teismą. Sprendimo motyvai, kuriuose kaltinamasis apibūdinamas kaip kaltas tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą, taip pat pažeistų Chartijos 48 straipsnį ir Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsnius, nepriklausomai nuo to, ar atitinkamas teisėjas vėliau spręs kaltinamojo kaltės klausimą.

3. Jei teisėjas, sprendžiantis dėl kaltinamojo suėmimo, tik patikrina, ar yra pagrįstų įtarimų, kad šis asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, šis teisėjas gali dalyvauti nagrinėjant bylą iš esmės ir atitinkamai priimant sprendimą dėl kaltinamojo kaltės.